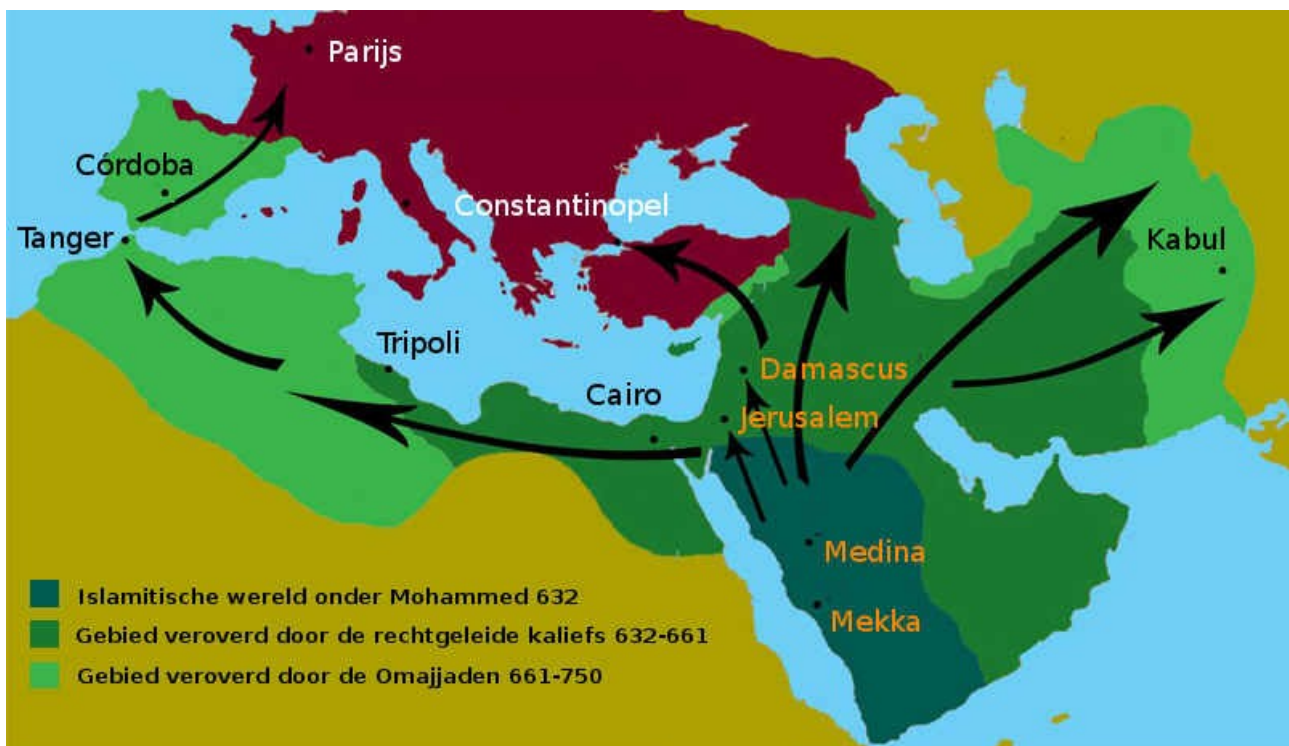

Het Moorse erfgoed

Vanaf het begin van de zevende eeuw bouwden de volgelingen van Mohammed een indrukwekkend wereldrijk op waarvan al-Ándalus gedurende honderden jaren deel uitmaakte. Cultuur en wetenschap floreerden en Córdoba vormde lange tijd een brandpunt van de intellectuele ontwikkeling. Deze Moorse periode op het Iberisch schiereiland die duurde van 711 tot 1492 heeft veel betekend voor de latere opbloei van de westerse cultuur.

Opkomst en verspreiding van de Islam

De snelheid waarmee de Islam zich verspreidde in de zevende eeuw was opmerkelijk. Streed de stichter van de Islam, Mohammed (geboren in 570), vooral een interne strijd met de in zijn ogen decadente machthebbers van het toen al als pelgrimsoord bekend staande Mekka, zijn opvolgers, de zogenaamde rechtgeleide kaliefs, die zich rond 630 in Damascus vestigden, veroverden in minder dan dertig jaar het Perzische rijk en grote delen van het Byzantijnse rijk. In hetzelfde tempo werd vanaf 711 het Iberisch schiereiland, afgezien van enkele noordelijke gebieden waaronder Asturië, veroverd op de christelijke Visigoten. De nieuwe machthebbers noemden het gewonnen gebied al-Ándalus en beschouwden het als onderdeel, als provincie van het grote Islamitische rijk dat zich naar het oosten uitstreckte tot in Centraal Azië.

Islam en wetenschap

De Islamitische heersers gingen praktisch om met de religies die zij aantroffen in de door hen veroverde gebieden. Natuurlijk werd de Islam hoofdgodsdiens, maar van fanatieke bekering tot deze religie was nauwelijks sprake. Eén van de redenen daarvoor was dat bekeerlingen minder belasting hoefden te betalen dan niet-moslims zoals christenen en joden en dat bekeringen dus derving van belastinginkomsten zouden inhouden. Overigens bezaten niet-moslims wel een lagere status dan de moslims zelf en waren zij uitgesloten van het bekleden van hoge ambten.

Al even praktisch gingen de Islamieten om met de ontwikkeling van wetenschap en techniek. Deze werden gestimuleerd en floreerden ten gevolge van het ontstaan van nieuwe nederzettingen en dat vroeg om oplossingen van landbouwkundige vraagstukken zoals irrigatie met behulp van de watertunnel (*qanat*) en het waterrad (*noria*). Belangrijke vorderingen op het gebied van de wiskunde kwamen voort uit de wens het landeigendom goed te regelen (landmeten). Ook de juiste bepaling van belastingaanslagen vergde nieuwe rekentechnieken. Het islamitisch geloof met zijn voorschrift dat tijdens het gebed het gezicht naar Mekka dient te worden gericht, is waarschijnlijk een van de oorzaken geweest van de ontwikkeling van de goniometrie (driehoeksmeting), die nauwkeurige geografische plaatsbepaling mogelijk maakte. Een ander voorschrift, het niet toestaan van het aanbrengen van afbeeldingen van mens of dier in religieuze gebouwen, leidde tot de ontwikkeling van een eigen stijl van decoratie waarin van tal van complexe meetkundige patronen werd gebruik gemaakt. Overigens was het de Islamieten wel toegestaan om afbeeldingen van dieren aan te brengen in tapijten of kussens. Het met voeten treden van deze afbeeldingen of erop gaan liggen werd beschouwd als een teken van minachting.

De bloei van al-Ándalus

De periode van verovering en stabilisatie van al-Ándalus kwam ten einde met de vestiging in 756 van het emiraat van Córdoba dat in 929 tot kalifaat werd uitgeroepen en pas in 1031 aan zijn einde kwam. Een bijna drie eeuwen durende periode van economische en culturele bloei die tal van vooraanstaande wetenschappers, theologen, filosofen, literatoren en architecten heeft voortgebracht. Córdoba was het brandpunt van deze bloeiperiode, waarvan de grote moskee van de stad dé icoon is. Daarmee stak Córdoba Bagdad, in die tijd de hoofdstad van het Islamitische rijk, naar de kroon. Er waren tal van

moskeeën en badhuizen, er was straatverlichting en onder de vele bibliotheken die Córdoba telde, was de stadsbibliotheek met naar schatting vierhonderdduizend boeken, groter dan welke Europese bibliotheek dan ook. Bijzonder was het hospitaal dat vierentwintig uur per dag open was voor arm en rijk, over stromend water beschikte en de zieken behalve van medische behandeling, ook van eten voorzag. Maar ook in andere perioden, na de val van het kalifaat tijdens de overheersing van de Berbers, kenden tal van steden een bloei en werden er grote architectonische prestaties geleverd. Voorbeelden

ervan zijn de Giralda te Sevilla en natuurlijk het Alhambra van Granada. Al-Ándalus leunde voor wat betreft de wetenschap sterk op het Oosten maar toen de belangstelling ervoor groeide wist men in al-Ándalus een eigen traditie te ontwikkelen en werden tal van werken op het gebied van de mathematica, astronomie en medicijnen geproduceerd.

Arabisch als cultuurdrager

Zelden komt het voor dat een verovering leidt tot het volledig uitbannen van inheemse gebruiken en talen. Gedurende de opkomst van de Islam in de zevende eeuw was het Arabisch een tribale taal zonder beschreven grammatica, woordenboeken of wetenschappelijke termen zoals die in de grote steden in het Midden-Oosten bekend waren.

Deze taal was dus in die periode niet krachtig genoeg om bestaande talen zoals het Latijn of het Hebreeuws zoals dat in al-Ándalus werd gesproken door Visigoten en joden te verdringen, maar bovendien valt het zeer te betwijfelen of de islamieten er zo tuk op waren om dat na te streven. Toch won het Arabisch gaandeweg aan betekenis en werd het door niet-moslims overgenomen. Het werd niet alleen gebruikt door kerk en staat, maar ook voor intellectuele expressie en vormde de brug tussen moslims en niet-moslims. En zo ontwikkelde het Arabisch zich tot de taal waarin alle belangrijke literaire en wetenschappelijke werken werden opgetekend en had het gedurende honderden jaren eenzelfde betekenis als het Engels nu heeft.

Enkele voorbeelden van Spaanse woorden en hun Arabische oorsprong.

<i>Arabisch</i>	<i>Spaans</i>	<i>Nederlands</i>
al-banna	albañil	metselaar
funduq	fonda	pension
al-chubb	aljibe	waterreservoir
al-majzin	almacén	magazijn
al-qadi	alcalde	burgemeester
qitar	gitarra	gitaar
al-ruz	arroz	rijst
al-sukkar	azúcar	suiker
zuytunah	aceituna	olijf

Het Arabisch nam pas in betekenis af aan het eind van de dertiende eeuw. Dankzij de activiteiten van de christelijke koning Alfonso X (el Sabio ofwel de Wijze) werd het Latijnse taalgebied verrijkt met vertalingen van talloze Arabische werken. Een activiteit waarin de vertaalschool van Toledo een hoofdrol vervulde. Hoewel het Arabisch geheel verdwenen is uit Spanje blijkt de invloed van het Arabisch op het Spaans in tal van afgeleide woorden.

Historisch perspectief

Onder historici wordt nog steeds strijd gevoerd over de vraag vanuit welk perspectief de Moorse overheersing van het Iberisch schiereiland moet worden gezien. Was sprake van voortzetting van de (christelijke) Visigotische cultuur waarin Arabische elementen werden geïncorporeerd of was het Spanje van toen een onvervreemdbaar onderdeel van de Arabische cultuur, een provincie van het islamitische rijk? Verdedigers van eerstgenoemde visie voeren het argument aan dat de aantallen Arabieren die voet zetten op Spaanse bodem nooit erg groot zijn geweest en dat hun cultuur als het ware is geabsorbeerd door de Spaanse. Zij trachten aan te tonen dat de intellectuelen uit die tijd primair Spanjaarden waren, vertegenwoordigers van de *Hispanidad* (Spaanse cultuur). Een visie met een Spaanse chauvinistische inslag die niet houdbaar lijkt. De arabisering van het Iberisch schiereiland lijkt zeer grondig te zijn geweest en ook al maakte de kalief van Córdoba zich bestuurlijk los van het kalifaat van Bagdad, de algemene oriëntatie was steeds op het oosten en er was sprake van een zeer intensieve economische en culturele uitwisseling tussen het kalifaat van Córdoba en dat van Bagdad. Spanje als staatkundig concept bestond eenvoudigweg niet in die periode en er werd ook niet gesproken van Hispania. Het Iberisch schiereiland, althans het grootste deel ervan, heette al-Ándalus en behoorde tot de Arabische wereld.

Tegen die achtergrond is de vraag interessant waarom de verovering van al-Ándalus de *Reconquista* (herovering) wordt genoemd. Van herovering kan gesproken worden wanneer sprake is van een succesvolle militaire operatie waarbij een bezetter al na korte tijd het veld ruimt. Maar in de vele honderden jaren van het bestaan van al-Ándalus voelden de inwoners van dit gebied zich niet overheerst door een vreemde macht en werden de Moren niet als bezetter ervaren. De vele generaties die in al-Ándalus waren geboren beschouwden zich als autochtone burgers van het islamitische rijk en zagen de christelijke koningen als *conquistadores* (veroveraars) en dat waren ze natuurlijk ook.

Willem Peeters, 28 maart 2010